

Дороніна Т. О. Гендерна чутливість. Енциклопедія прав людини: соціально-педагогічний аспект [колективна монографія] / кол. авт., за заг. ред. проф. Н.А. Сейко. Житомир : Волинь, 2014. С.142–145.

Т.О. Дороніна

Гендерна чутливість (gender sensitive)

Термін “гендерна чутливість” поширений серед освітян, які наголошують на необхідності впровадження гендерної складової на всіх рівнях сучасної освіти. Практично в кожному гендерному дослідженні поняття гендерної чутливості залучається як широко відоме, однак, контекст його вживання дозволяє стверджувати різні його трактування. Крім того зутерічаємо “змішання” у науково-публіцистичних текстах слововживання “чутливість” та “чуттєвість” (порівняно з російськими: “чувствительность” и “чувственность”). Додамо, що західні дослідники пропонують два дещо тотожні поняття: “гендерно чутлива освіта” (“gender sensitive education”) та “чутлива до рівності педагогіка” (“equality sensitive pedagogy”). Імовірно, другий термін є більш універсальний і більш обмеженим (з одного боку, йдеться про рівність узагалі, з іншого, ідеться саме про рівність, що може перевести освіту лише в громадянське русло). Різні визначення цього поняття в наукових публікаціях свідчать про наявні суперечності в наукових поглядах та узагальненнях.

Наведемо декілька найбільш поширених визначень. Із позицій державного управління, гендерна чутливість – «один із критеріїв оцінки планування змін, проектів, методів дослідження й аналізу. Зміни, що плануються, методи, чутливі в гендерному відношенні, якщо вони враховують існуюче становище жінок і чоловіків, не погіршують становище жінок і чоловіків, сприяють встановленню гендерного балансу» [1, с. 11]. Гендерну чутливість як «усвідомлення того, що в сучасному суспільстві проблеми дискримінації ще не розв’язані повністю, розуміння того, що вимоги, котрі соціум висуває до чоловіків і жінок, відрізняються, та що подібні накинута обмеження не йдуть на користь ані жінкам, ані чоловікам, ані, власне,

суспільству», тлумачить М. Дмитрієва [3]. У педагогічному аспекті, на думку С. Гришак, «гендерна чутливість передбачає розуміння цінностей гендерної рівності, зміни відношення до них і свідчить про міру готовності визнання актуальності гендерних проблем» [2, с. 30]. На думку Л. Штильової: «Під “гендерною чутливістю” ми маємо на увазі здатність педагога сприймати, усвідомлювати й моделювати вплив вербальних, невербальних і предметних чинників соціального середовища, методів і форм роботи з дітьми задля формування гендерної ідентичності дитини, здатність уловлювати й реагувати на будь-які прояви дискримінації за статевою ознакою (сексизму)» [4, с. 62]. Цитоване визначення не може бути цілком прийнятним, оскільки визначає лише одного учасника навчально-виховного процесу (вчителя) та, можливо, занадто безпосередньо з'єднує “формування гендерної ідентичності” і “реакцію на дискримінацію”. Зазначимо, що поряд з наведеними визначеннями також присутнє, “пересічне” розуміння “гендерної чутливості”, що може бути представлене як висловлення: “Гендерна чутливість – це підвищення інформованості суспільства про особливі проблеми сімейних взаємин”.

Наведені визначення свідчать про різнобічні підходи науковців до вирішення гендерних проблем. З погляду педагогіки, гендерна чутливість – це сукупність особистих переконань, які свідчать про здатність людини відчувати певні суспільні негаразди саме із “гендерного” погляду.

Звернення до педагогічних публікацій із гендерної тематики дозволяє виділити як мінімум три основні напрями у розумінні “гендерної чутливості”:

1) науковий критерій, що робить можливим маркування будь-яких суспільних явищ як “гендерно-нейтральних” або “гендерно (патриархатно) заангажованих”;

2) принцип, на якому базується модель суспільних (гендерних) відносин, при цьому принцип “гендерної чутливості” (скандинавська модель) протиставляється принципу “гендерної рівності” (американська модель); під гендерною чутливістю розуміється розширення можливостей для обох статей, тобто для чоловіків – інтеграція в ту сферу, що завжди вважалася жіночою, і

навпаки;

3) система сформованих (чи тих, що лише потребують свого формування) поглядів (оцінок, думок, переконань тощо) окремої людини або соціальної групи, що свідчать про розуміння взаємозв'язку між гендерними ролями та реальними обставинами, які обумовлюють їхнє насичення й існування.

Практика роботи у студентській аудиторії та спілкування із колегами переконує в актуальності проблеми. Вражає, наскільки несприйнятливі у викладацькому середовищі гендерні проблеми. І тут простежуються три головні тенденції: повне заперечення актуальності (та самого існування) проблеми; заперечення доцільності гендерних досліджень (точка зору: так асиметрія існує, але проблему не вирішити взагалі, через її споконвічний характер); гендерна проблематика повністю поглинається проблемами статевого співіснування (ця точка зору притаманна викладачам психологічних кафедр, які ставляться до проблеми, виходячи із традиційно-наукових засад). Але якими б різними не були вихідні положення згаданих поглядів, їх об'єднує саме відсутність у опонентів гендерної чутливості.

Отже, *гендерна чутливість* – це бачення проблем нерівності, дискримінації за статевими ознаками стосовно і чоловіків, і жінок у всіх різноманітних проявах; тобто здатність сприймати усвідомлювати та реагувати на будь які прояви сексизму, гендерної дискримінації та сегрегації. Таке розуміння гендерної чутливості допоможе нам гармонізувати наше суспільство, уможливити право особистого життєвого вибору і його реалізацію для кожного з нас, яким би дивним і “неправильним” воно комусь не здавалося. Шлях формування гендерної чутливості – це залучення до навчального процесу принципу гендерної збалансованості. Гендерна збалансованість – усунення статевої ієрархії в суспільстві, коли одна стать – вільна, а інша – підлегла. Від ієрархії страждають обидва: жінка не може повною мірою реалізувати свій потенціал як особистість, чоловік змушений усе життя бути на межі, доводячи, що найсильніший, найрозумніший, найхоробріший, що він далекий від емоцій і

“слабкостей”. Домінування однієї статі над іншою спричиняє таке явне порушення прав людини, як насильство. Гендерна збалансованість в освіті вимагає змістовного перегляду навчальних дисциплін, розробки та використання інтерактивних методик із формування гендерної культури шляхом розвитку гендерної чутливості задля виявлення різних форм дискримінації та порушення прав людини за статевими ознаками.

Отже, можна узагальнити наступне. Розуміння гендерної чутливості як основи гендерної культури особистості, що закладає ґрунт для формування гендерно збалансованого суспільства, на наш погляд повинно стати провідним завданням у навчально-виховному процесі вищої школи. Тоді є надія, що майбутнє українське суспільство, його громадяни будуть більш гендерно гнучкими, *чутливими* і зможуть вирішити нехай не всі, але багато проблем нерівності. У цьому розумінні гендерні дослідження несуть у собі великий інноваційний потенціал. Тоді можна сподіватися, що упровадження гендерних курсів до освітньої практики призведуть до того, що «патріархатні модуси культури будуть поступово слабшати, поступаючись місцем культурі дійсної рівності чоловіків і жінок. Побічно це відіб'ється в зниженні статистики насильства проти жінок і дітей, ослабленню проявів сексизму в суспільстві, освіті і науці» [5]. А в цілому приведе до появи і розвитку культури нових міжстатевих стосунків – на основі рівноправності, толерантності, поваги прав людини на самореалізацію й індивідуальну неповторність.

Література

1. Гендерні аспекти в державному управлінні : [навч.-метод. посібник / Черніг. центр перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів держ. влади, органів місц. самоврядування, держ. працівників, установ і орг. ; упор. Л. А. Юда]. – Чернігів : ЦППК, 2009. – 22 с.
2. Гришак С. М. Підготовка майбутніх спеціалістів соціальної сфери до реалізації ідеї гендерної рівності в професійній діяльності : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.05 „Соціальна педагогіка” / С.М. Гришак. – Луганськ, 2007. – 20 с.
3. Дмитрієва М. Лінгвістичний експеримент як інструмент для вимірювання гендерної чутливості [Електронний ресурс] / М. Дмитрієва. – Режим доступу : http://www.linguistics.kiev.ua/seminar/2003/12/18/sem01_02_7.html.
4. Штылева Л. В. Педагогика и гендер: развитие гендерных подходов в образовании / Л. В. Штылева // Женщина в российском обществе. – 2000. – №3 (19) – С. 61–66.
5. Юкина И. Мужчина и женщина: кто воспитатель, а кто генерал? (Беседа вела Ольга

Храпалова) / И. Юкина // Образование и Бизнес. – 2000. – 26 сентября. – № 34.